



Trender hos fåglar inom miljöövervakning av fem miljökvalitetsmål i Västra Götalands län 2000–2022



Länsstyrelsen
Västra Götaland

Titel: Trender hos fåglar inom miljöövervakning av fem miljö kvalitetsmål i Västra
Götalands län 2000-2022
Utgivare/Författare: Länsstyrelsen Västra Götaland/Peder Hedberg Fält
Foto framsida: Tofsmesen har en stabil trend i vårt län. Fotograf Peder Hedberg Fält
Rapport: 2023:41
ISSN: 1403-168X

Mer information hittar du på: lansstyrelsen.se/vastragotaland/

Sammanfattning

I denna rapport redovisas kortsiktiga (10 år) och långsiktiga trender (20 år) för fågelarter som ingår i miljöövervakning av de fem miljö kvalitetsmålen Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar, Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag samt Ett rikt växt- och djurliv i Västra Götalands län. Svensk Fågeltaxering från Lunds universitet har levererat data och analyser som bygger på standardiserade inventeringar av landets fågelfauna från 1975 och som senare reviderades 1994.

För de fem utvalda miljö kvalitetsmålen i Västra Götalands län visar för den längre perioden (20 år) stabila trender för Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag och Ett rikt växt- och djurliv. För Levande skogar visar trenden på ett måttligt ökande, medan trenden är måttligt minskande för Ett rikt odlingslandskap. För den kortare perioden (10 år) är bilden generellt något ljusare. Tendensen är en måttligt ökande trend för Levande skogar, stabila för Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv samt osäkra trender för Myllrande våtmarker och Levande sjöar och vattendrag. Sammantaget är trenden positiv eller stabil för flera av miljö kvalitetsmålen och inget av de fem utvalda miljö kvalitetsmålen har en minskande trend den senaste 10-årsperioden. Vad denna kortsiktiga förändring beror på går dock inte att förklara med dessa analyser.

Vid en långsiktig jämförelse med nationella trender inom Levande skogar, så är trenden i Västra Götaland svagt positiv. På nationella nivå finns däremot ingen statistiskt säkerställd förändring. För Ett rikt odlingslandskap är trenden måttligt minskande för både vårt län och i landet i stort. Vad förändringarna beror på går inte att förklara med dessa analyser men klimatförändringar, förändrade bruksmetoder i jord- och skogsbruket, födotillgång, predation och sjukdomar har säkerligen stor betydelse. Sämst går det för de utvalda arterna inom Ett rikt odlingslandskap. Allra värst är det för de traditionella arterna som storspov, tofsvipa, stare och gulsparv vilka uppvisar de största minskningarna både i vårt län och nationellt.

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	5
Metodik.....	5
Resultat.....	6
Ett rikt odlingslandskap	6
Levande skogar	8
Myllrande våtmarker	11
Levande sjöar och vattendrag	12
Ett rikt växt- och djurliv.....	13
Diskussion	15
Referenser	18
Tack.....	19

Inledning

För att följa förändringar av fåglar i Sverige så påbörjades standardiserade inventeringar redan 1975 (Green, M., m fl 2023). Projektet som nu har pågått i nästan 50 år har inneburit intressant information kring utvecklingen av landets fågelfauna. Räkningarna ingår också i en del av Naturvårdsverkets och Länsstyrelsernas miljöövervakningsprogram. Trenderna kring olika fågelarters populationsutveckling är viktiga i arbetet med svenska rödlistan, miljömålsuppföljningen och Sveriges rapportering om miljötillståndet till EU.

Projektet Svensk Fågeltaxering drivs av Lunds universitet tillsammans med Naturvårdsverket. Sedan några år tillbaka deltar även landets länsstyrelser med ekonomisk och logistisk support till Svensk Fågeltaxering (Green, M., m fl 2023) genom lokal och regional kunskap och samarbete med ornitologer. Svensk Fågeltaxering bidrar med data till indikatorer för miljö kvalitetsmålen Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och Storslagen fjällmiljö på nationell nivå. De har även möjlighet att bistå landets länsstyrelser med regionala analyser. Bland annat så har Norrbottens län redovisat resultat från sin regionala miljöövervakning 2002-2019 (Backe, S. 2019).

Med hjälp av dessa data kan vi utröna hur det går för fågellivet i Västra Götalands län både långsiktigt (20 år) och kortsiktigt (10 år) och om det skiljer sig landet i stort. I denna rapport presenteras trender för åren 2002 till 2022 för fem miljö kvalitetsmål.

Metodik

Metodiken bygger på inventering av standardrutter där både linje- och punkttaxering ingår. Metoden har använts sedan 1975 och reviderades 1994. Inventeraren räknar samtliga påträffade fåglar på en 8km lång sträcka som är uppdelad som en kvadrat (2x2 km). Längs denna sträcka finns 8 punkter, sk punktinventering, där samtliga fåglar räknas inom 5 minuter. Inventeringen genomförs kring månadskiftet maj/juni och påbörjas vid soluppgång. Totalt finns det 716 standardrutter i landet, varav 40 rutter ligger i Västra Götalands län. Inventeringen genomförs främst av ideella ornitologer. Metodiken finns närmare beskriven av (Green, M., mfl 2023).

I denna rapport har fem miljö kvalitetsmål valts ut;

- Ett rikt odlingslandskap, 13 arter
- Levande skogar, 8 arter
- Myllrande våtmarker, 4 arter
- Levande sjöar och vattendrag, 8 arter
- Ett rikt växt- och djurliv, 37 arter

Lunds universitet har genomfört dataanalyserna för de olika miljömålen.

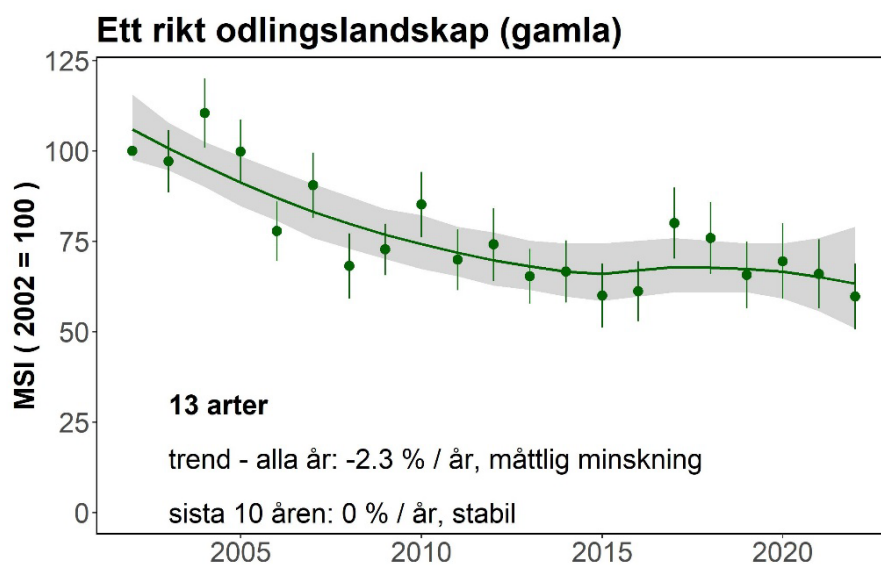
Resultat

Resultaten redovisas som både långsiktiga trender (hela 20-årsperioden) och kortsiktiga trender (de senaste 10 åren) för de fem utvalda miljömålen.

Ett rikt odlingslandskap

Totalt ingår 13 arter i analysen (tabell 1). På 20-årsbasis är trenden måttligt minskande, på 10-årsbasis är trenden stabil (figur 1). Av de arter som ingår har tofsvipa och storspov minskat kraftigt medan för stare och gulspurv noteras minskande populationer. Arter som däremot har ökat är sånglärka och pilfink. Även om ökningen är svag för sånglärka är detta anmärkningsvärt då arten minskat på lång sikt i övriga landet (Green, M., m fl 2023).

I figur 2 redovisas de 8 arter som indikerar småbiotoper i odlingslandskapet. Där ingår inte tofsvipa, storspov, sånglärka, gulärka och pilfink. För denna grupp är också trenden måttligt minskande på lång sikt men stabil på 10-årsbasis. Även i ängs- och betesmarker (figur 3), där totalt 10 arter ingår, är trenden likadan som hos de två första diagrammen. De tre arter som ej ingår här är sånglärka, gulärka och pilfink.

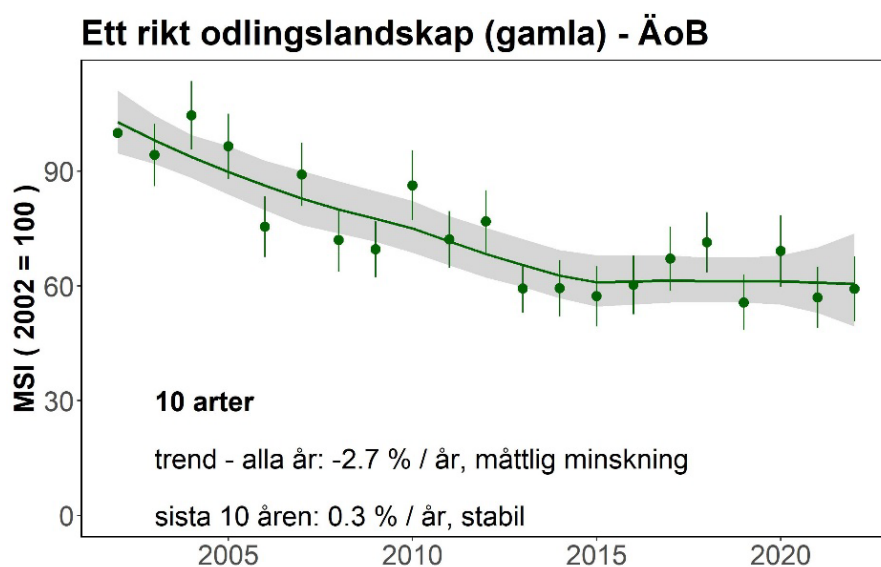
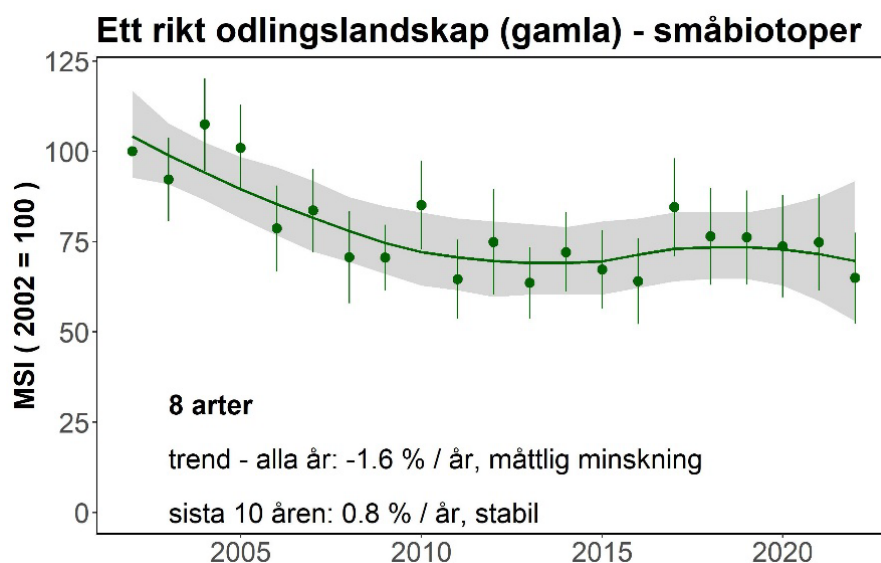


Figur 1. Diagrammet visar trenden hos de 13 arter som har analyserats inom miljömålet Ett rikt odlingslandskap under perioden 2002 till 2022.

Tabell 1. Tabellen visar det urval av de 13 arter som har minskade, stabila eller ökande populationer under åren 2002–2022.

Art	Förändring 2002–2022
Tofsvipa	Stark minskning
Storspov	Stark minskning
Stare	Minskning
Gulsparv	Minskning
Stenskvätta	Stabil
Buskskvätta	Stabil
Törnsångare	Stabil
Hämpling	Stabil
Törnskata	Stabil
Ladusvala	Stabil
Sånglärka	ökning
Pilfink	ökning
Gulärta	osäker

Figur 2. Diagrammet visar trenden för de arter som ingår i Ett rikt odlingslandskap med betoning på arter som indikerar småbiotoper. Här ingår samtliga arter i tabell 1 utom arterna Tofsvipa, Storspov, Sånglärka, Gulärta och Pilfink.

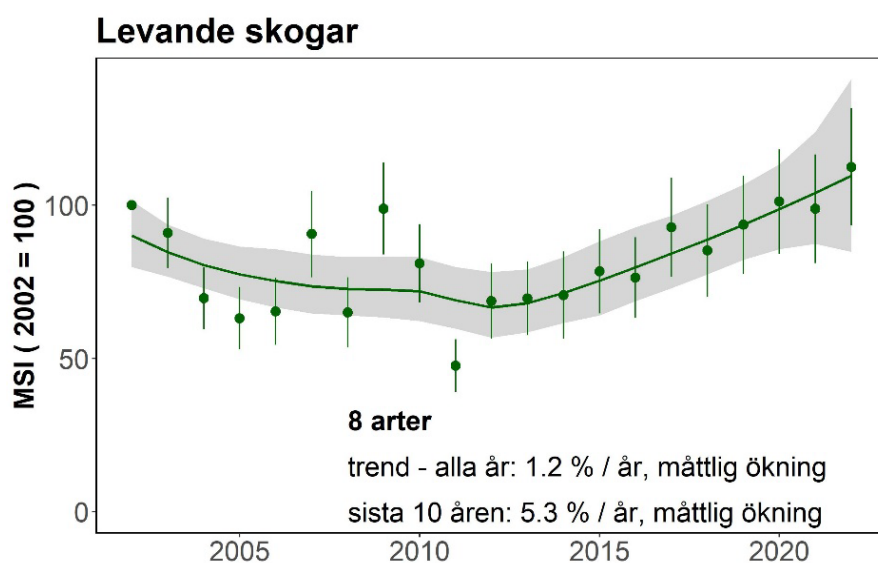


Figur 3. Diagrammet visar trenden för de arter som ingår i Ett rikt odlingslandskap med betoning på arter som indikerar ängs- och betesmarker. Här ingår samtliga nämnda arter från tabell 1 utom arterna sånglärka, gulärta och pilfink,

Levande skogar

Trenden för de 8 arter som analyserats för Levande skogar redovisas i diagram 4 och tabell 2. Både på längre och kortare sikt visar trenden en måttlig ökning. För de redovisade arterna uppvisar merparten en stabil eller ökande trend, endast gröngöling har en minskande trend. Därefter följer tre delindikatorer, där arter ingår baserat på vilka kopplingar de har

till olika strukturer i skogen som allmänt sett har stark koppling till rik biologisk mångfald. De tre delindikatorerna eller strukturerna är äldre skog, död ved och lövrik skog. Hos arterna som ingår här, indikerar både att äldre samt lövrik skog uppvisaren måttlig ökning de senaste 20 åren och en stabil trend den senaste 10 åren. Däremot indikerar delindikatorn död ved en måttlig minskning på längre sikt medan trenden är stabil de senaste 10 åren.

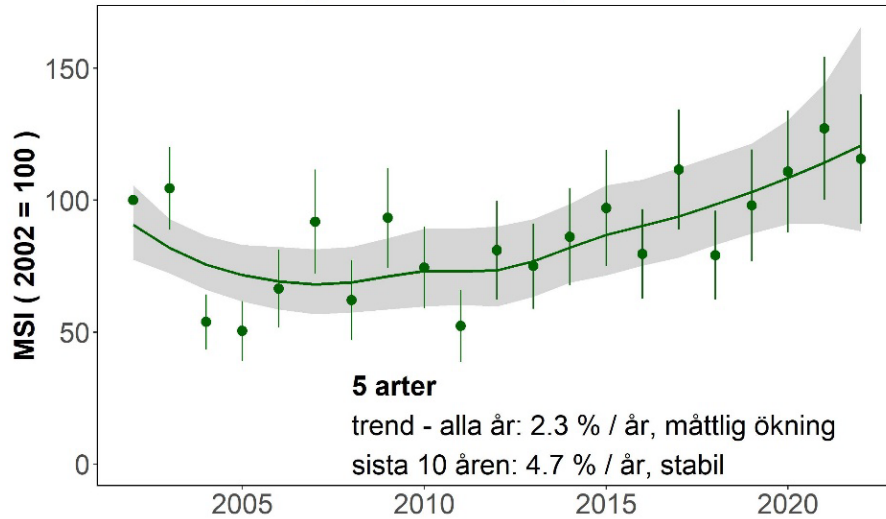


Figur 4. Diagrammet visar trenden hos de 8 arter som har analyserats inom Levande skogar under perioden 2002 till 2022.

Tabell 2. Tabellen visar det urval av arter som har minskade, stabila eller ökande populationer under åren 2002–2022 inom Levande skogar.

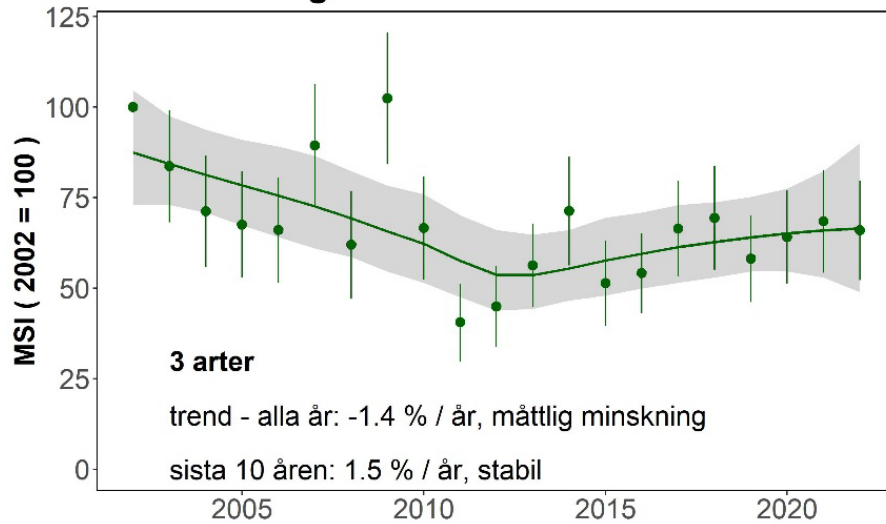
Art	Förändring 2002–2022
Gröngöling	Minskning
Skogsduva	Stabil
Tofsmes	Stabil
Entita	Stabil
Talltita	Stabil
Svartmes	Ökning
Trädkrypare	Ökning
Domherre	Ökning

Levande skogar - äldre skog



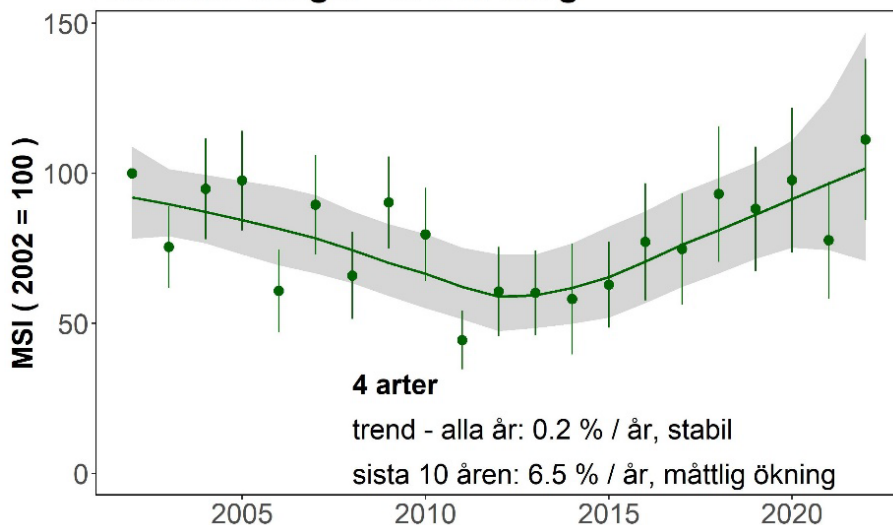
Figur 5. Diagrammet visar trenden hos de 5 arter (*Svartmes*, *Tofsmes*, *Talltita*, *Trädkrypare* och *Domherre*) som indikerar äldre skog och som har analyserats inom Levande skogar under perioden 2002 till 2022.

Levande skogar - död ved



Figur 6. Diagrammet visar trenden hos de 3 arter (*Gröngöling*, *Entita* och *Talltita*) som indikerar död ved och som har analyserats inom Levande skogar under perioden 2002 till 2022.

Levande skogar - lövrik skog

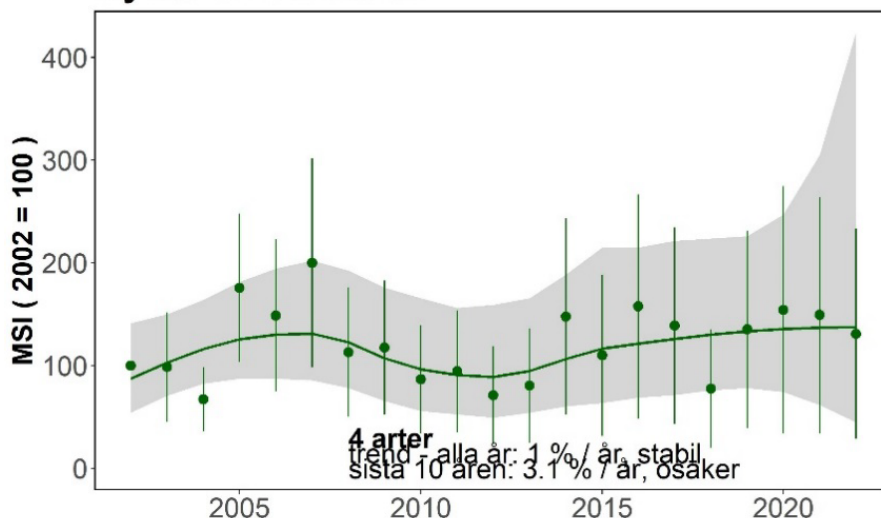


Figur 7. Diagrammet visar trenden hos de 4 arter (*Skogsduva*, *Gröngöling*, *Entita* och *Trädkrypare*) som indikerar lövrik skog och som har analyserats inom Levande skogar under perioden 2002 till 2022.

Myllrande våtmarker

Fågeldata för Myllrande våtmarker visar på stabil förekomst under en 20-årsperiod och en osäker trend de senaste 10 åren. Det är dock endast fyra arter som valts ut som indikatorarter för detta miljömål och för två av arterna är trenden osäker medan trenden för övriga två är stabil (tabell 3).

Myllrande våtmarker



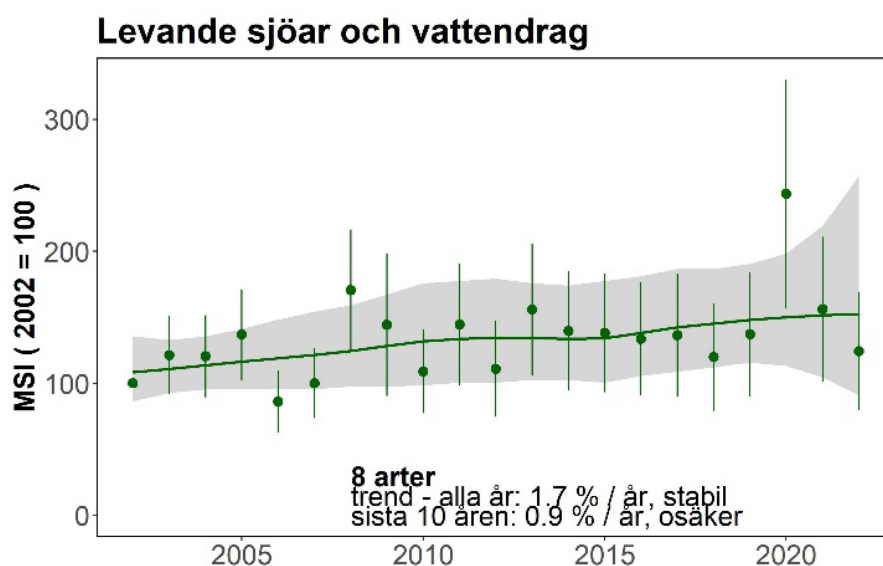
Figur 8. Diagrammet visar trenden hos de 4 arter som har analyserats inom Myllrande våtmarker under perioden 2002 till 2022.

Tabell 3. Tabellen visar de 4 arter som har minskade, stabila eller ökande populationer under åren 2002–2022 inom Myllrande våtmarker.

Art	Förändring 2002–2022
Trana	Stabil
Enkelbeckasin	Stabil
Kricka	Osäker
Sångsvan	Osäker

Levande sjöar och vattendrag

För Levande sjöar och vattendrag är populationerna stabila på längre sikt, på kortare sikt är trenden osäker. Av de indikatorarter som anges i tabell 4 uppvisar de flesta en osäker förändring men knipa och fisktärna har stabila populationer och storlom har ökat.



Figur 9. Diagrammet visar trenden hos de 8 arter som har analyserats inom Levande sjöar och vattendrag under perioden 2002 till 2022.

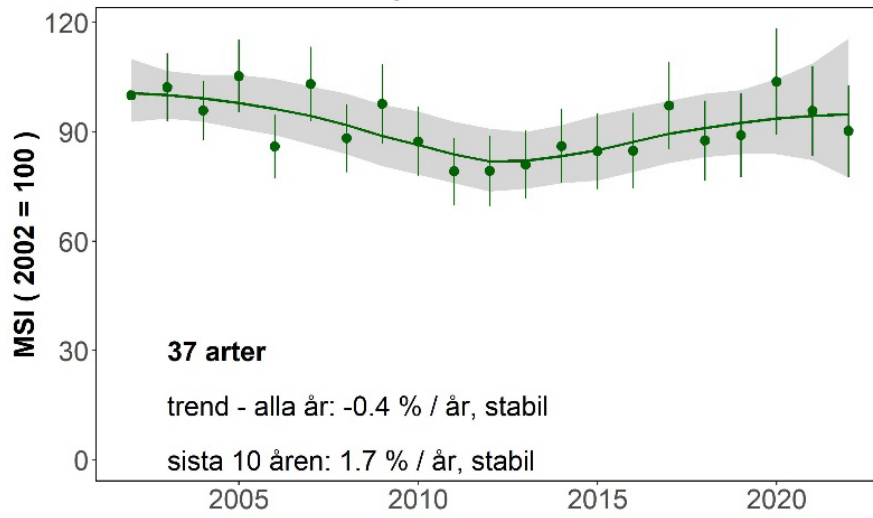
Tabell 4. Tabellen visar det urval av 8 arter som har minskade, stabila eller ökande populationer under åren 2002–2022 inom Levande sjöar och vattendrag.

Art	Förändring 2002–2022
Knipa	Stabil
Fisktärna	Stabil
Storlom	Ökning
Skäggdopping	Osäker
Småskrake	Osäker
Storskrake	Osäker
Forsärla	Osäker
Drillsnäppa	Osäker

Ett rikt växt- och djurliv

Inom miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv ingår betydligt fler indikatorarter, nämligen 37 stycken. Här spretar det en hel del mellan de olika arterna som ingår i miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt och djurliv men totalt så är trenden stabil både under lång och kort period. Bland dessa är det 8 arter som uppvisar minskande populationer, 8 arter som har osäker trend, 15 arter som är stabila och 6 arter som ökar sin population. Av de 8 arter som har en minskande trend finns tofsvipa, storspov, stare, gulsparv, gröngöling, ejder, havstrut och strandskata. Bland de arter som däremot ökat är storlom, svartmes, trädkrypore, domherre, sånglärka och pilfink.

Ett rikt växt- och djurliv



Figur 9. Diagrammet visar trenden hos de 37 arter som har analyserats inom miljömålet Ett rikt djur- och växtliv under perioden 2002 till 2022.

Diskussion

För de fem utvalda miljö kvalitetsmålen i Västra Götalands län visar för den längre perioden (20 år), stabila trender för Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag och Ett rikt växt- och djurliv. För Levande skogar visar trenden på ett måttligt ökande, medan trenden är måttligt minskande för Ett rikt odlingslandskap. För den kortare perioden (10 år) är bilden generellt något ljusare. Tendensen är en måttligt ökande trend för Levande skogar, stabila för Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv samt osäkra trender för Myllrande våtmarker och Levande sjöar och vattendrag. För flera av miljö kvalitetsmålen är trenden positiv eller stabil den senaste 10-årsperioden och det finns ingen minskande trend bland de fem utvalda miljö kvalitetsmålen. Vad denna kortsiktiga förändring beror på går dock inte att förklara med dessa analyser.

Green mfl (2023) redovisar, för den längre perioden (20 år), i de tre officiella miljömålsindikatorerna för landet att trenden är stabil i skogen och på kalvfället men minskande i jordbrukslandskapet. Detta stämmer i stora drag överens med de trender som analyserna visar för Västra Götalands län.

Odlingslandskapets fåglar har länge haft problem i landet (Green, M. mfl. 2022) och över 20 år är trenden fortfarande signifikant minskande. Men de senaste tio åren ser det något ljusare ut, även om index sjönk något från 2020 till 2021 (Green M, m. fl. 2022). Liknande mönster finns även i Västra Götaland där måttligt minskade populationer kan skönjas på längre sikt och där några arter som tofsvipa och storspov minskat allra mest i vårt län. Även vanligare arter som stare och gulspurv har signifikant lägre antal. Glädjande är att sånglärkan visar på en liten signifikant ökning under en 20 årsperiod, vilket skiljer från landet i övrigt. Under den senaste 10-årsperioden är trenderna stabila och vissa fall ökande. Liknande mönster finns även i den nationella sammanställningen (Green, M. mfl 2023).

I den nationella analysen för Levande skogar visar den långsiktiga trenden på att inga säkerställda förändringar skett. Däremot har delindikatorn i Sverige för arter knutna till död ved minskat signifikant de senaste 20 åren. För de två andra delindikatorerna, gammal skog och lövrik skog är trenden oförändrad (Green, M. mfl 2023). Det är glädjande att analysen för Västra Götaland visar på en måttlig ökning under både den långsiktiga och den kortsiktiga perioden. Även i vårt län går det sämst de tre arter om ingår i delindikatorn död ved, där trenden för de senaste 20 åren är måttligt minskande, fast kortsiktigt är trenden stabil. Liknande mönster märks hos

flera av de utvalda indikatorarterna som uppvisar måttligt ökande eller stabila trender den senaste 10 åren.

I Myllrande våtmarker ingår endast fyra arter så materialet är för litet och variationen för stor för att kunna vara säker på hur trenden är. Två arter, trana och enkelbeckasin, har stabila förekomster medan trenden för kricka och sångsvan är osäker. Nationellt uppvisar flera våtmarksarter en uppåtgående trend (Green, M. mfl 2022). En anledning kan vara att det anläggs fler våtmarker i landet.

Samma gäller för de arter som ingår i uppföljningen av Levande sjöar och vattendrag där de på lång sikt uppvisar en stabil trend. För flera arter kan ingen trend skönjas och utvecklingen anges som osäker. Anledningen är att dataunderlaget är för litet och variationen mellan åren stor.

Desto fler arter ingår i uppföljningen av Ett rikt växt- och djurliv, nämligen 37 stycken. Både den långsiktiga och den kortsiktiga trenden är här stabil. Den långsiktiga trenden uppvisar en minskning den första halvan av 20-årsperioden och därefter en ökning den andra halvan. Även inom denna grupp av arter är variationen stor med arter som har ökande trender och andra arter med minskande trender. Bland de som ökar mest är både skogslevande arter som svartmes och domherre och vattenanknutna arter som storlom. De som har en minskande trend är arter i odlingslandskapet som storspov, tofsvipa och stare och kustanknutna arter som ejder, havstrut och gråtrut. Inom gruppen finns därför en stor variation av arter som har stabila, minskande och ökande trender.

Skillnaderna mellan Västra Götaland och nationellt varierar lite mellan de långsiktiga och kortsiktiga trenderna. Sverige är avlångt och klimat och väderlek skiljer sig åt mellan de södra och norra delarna av vårt land och därmed är förutsättningarna olika för de utvalda arterna i analysen. Mer rättvisande vore att jämföra trenderna mellan de olika regionerna i södra Sverige för att påvisa eventuella skillnader.

Green mfl (2023) redovisar att det förändrade klimatet i landet påverkar utbredningen hos flera av våra fågelarter, arter med en sydlig utbredning breder ut sig norrut och nya arter etablerar sig i landet söderifrån. Klimatförändringarna påverkar även vår inhemska fågelfauna med kortare vintrar och längre somrar. Detta borde gynna övervintrande arter. Bland de utvalda skogsarterna i analysen är 6 av 8 arter stannfåglar och borde därmed gynnas mer och överleva bättre i och med mildare vintrar. Detta skulle kunna vara en förklaring till att skogens arter inte minskar. Många andra faktorer kan påverka enskilda arters utbredning såsom förändrade

brukningsmetoder i jord- och skogsbruket, födotillgång, predation och sjukdomar. Sämst går det för de utvalda arterna inom Ett rikt odlingslandskap, men även inom den gruppen finns skillnader. Allra värst är det för storspov, tofsvipa, stare och gulspurv som uppvisar de största minskningarna i vårt län den senaste 20-årsperioden.

Referenser

Backe, S. 2019. Fåglar som indikatorer för miljön i Norrbottens län-Resultat från regional miljöövervakning 2002-2019. Rapport Norrbottens län. ISSN:0283-9636.

Green, M., Haas, F. & Lindström Å. 2022. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2021. Rapport, Biologiska institutionen, Lunds universitet. 86pp.

Green, M., Haas, F. & Lindström Å. 2023. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2022. Rapport, Biologiska institutionen, Lunds universitet. 86pp.

Tack

Till Anders Bergström, Länsstyrelsen Västra Götalands län, som gett värdefulla synpunkter på innehållet. Tack också till alla ideella inventerare i länet som i ur och skur bidragit till insamling av all data.



Bild. Tofsvipan har minskat starkt i antal i vårt län den senaste 20-årsperioden. Foto: Peder Hedberg Fält.



Länsstyrelsen
Västra Götaland